

**Сталідзанс Л. Я.,**

завідувач відділу інформаційних технологій

та комп'ютерного забезпечення Наукової бібліотеки

Житомирського національного агроекологічного університету

## **ВІДКРИТИЙ ДОСТУП ДО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ ЖИТОМИРСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРОЕКОЛОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

У статті висвітлено досвід створення Інституційного репозитарію Житомирського національного агроекологічного університету. Розкрито роль Наукової бібліотеки ЖНАЕУ у представленні інтелектуальних продуктів університету науковій спільноті світу.

**Ключові слова:** відкритий доступ, інституційний репозитарій ЖНАЕУ, електронний архів ЖНАЕУ, депозитор, вищий навчальний заклад, наукова бібліотека.

Відкритий доступ до інформації став сучасною практикою наукової комунікації для всіх, хто вийшов за межі традиційного наукового видання.

Під поняттям «відкритий доступ» найчастіше розуміють безкоштовний, швидкий, постійний, повнотекстовий доступ у режимі реального часу до наукових та навчальних матеріалів у глобальній інформаційній мережі. Ініціатива відкритого доступу розвивається вже понад 13 років і мотивується такими документами, як: Будапештська ініціатива відкритого доступу, Берлінська декларація про відкритий доступ до наукових та гуманітарних знань тощо [1, 4].

Опанування теоретичних засад «відкритого доступу» до наукової інформації та практичних шляхів їх застосування є першим кроком на шляху до створення власного репозитарію [2, с. 15]. У 2013 р. Наукова бібліотека Житомирського національного агроекологічного університету виступила з ініціативою створення інституційного репозитарію (IP). Репозитарій – електронний архів, що накопичує, систематизує, зберігає та забезпечує довготривалий відкритий доступ до результатів науково-дослідницької та науково-освітньої діяльності університету шляхом їх архівування та самоархівування. Впровадження проекту університетського електронного архіву було поділено на три етапи – організаційний, технологічний, інформаційний.

На першому етапі – організаційному – створено робочу групу, яка заручилася підтримкою адміністрації у створенні електронного архіву; вивчено досвід інших університетів; визначено назву, мету та завдання; розроблені структура та загальні принципи розміщення матеріалів у репозитарії. Документ, що розміщується в IP повинен носити науковий, освітній чи дослідницький характер та може включати прийняту до друку або опубліковану версію.

На другому етапі – технологічному – встановлено та налаштовано програмне забезпечення відкритого доступу DSpace розробки Массачусетського технологічного інституту, що підтримує протокол обміну метаданими OAI-PMH (Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting) на сервері університету <http://ir.znau.edu.ua>. Протягом 2014–2015 рр. електронний архів було зареєстровано у довідниках та реєстрах відкритого доступу: Directory of Open Access Repositories (<http://www.openoar.org>), Just another harvester (<http://jah.su>), OpenAIRE (<http://www.openaire.eu>), Registry of Open Access Repositories (<http://roar.eprints.org>), Webometrics (<http://repositories.webometrics.info>), WorldCat (<http://www.worldcat.org>). Репозитарій був представлений на засіданні Вченої ради університету. Відповідно до рішень Вченої ради були затверджені «Положення про Інституційний репозитарій (електронний архів) Житомирського національного агроекологічного університету», наказ «Про Інституційний репозитарій (електронний архів) ЖНАЕУ», «Авторський договір про передачу невиключних прав на використання твору».

На третьому етапі – інформаційному – проведено презентацію ресурсу на засіданнях методичних рад факультетів і кафедр та агітаційну роботу серед науково-педагогічних працівників щодо наповнення електронного архіву. Загальне управління репозитарієм, усі суперечливі питання щодо розміщення або вилучення документів з електронного архіву здійснює Координаційна рада, яку очолює ректор. У науково-інноваційних інститутах та кафедрах університету були визначені депозитори, відповідальні за розміщення документів у репозитарії. Згідно з представленими списками та розробленого графіку було організовано і проведено навчання бібліотекарями щодо розміщення матеріалів у IP [3, с. 33].

Щомісяця відповідальні депозитори забезпечують розміщення документів в Інституційному репозитарії університету. Науково-педагогічні працівники відповідних структурних підрозділів подають їм інформацію про свій науковий доробок згідно з наказом «Про Інституційний репозитарій (електронний архів) ЖНАЕУ», вимог «Положення про Інституційний репозитарій (електронний архів) Житомирського національного агроекологічного університету» та правил наповнення репозитарію за формою заявки щодо розміщення документу.

Наразі співробітники бібліотеки активно залучають авторів до самоархівування власних наукових праць. У цьому є значні переваги. По-перше, знімається питання авторського права, адже автор при розміщенні документу погоджується із Авторським договором про передачу невиключних прав на використання твору. По-друге, забезпечується швидке наповнення репозитарію цільовим контентом.

За вагомий особистий внесок у наповнення репозитарію, представлення інтелектуальних продуктів університетської спільноти у середовищі світового науково-освітнього товариства Координаційна рада репозитарію заохочує подяками активних депозиторів та оприлюднює цю інформацію на сайті.

Бібліотекарями на допомогу депозиторам були створені приклади бібліографічних описів та відеоінструкція «Як опублікувати документ у репозитарії», що завантажена на власному каналі «Бібліотека ЖНАЕУ» на YouTube. Бібліотека забезпечує якісне та оперативне обслуговування користувачів за допомогою віртуально-довідкової служби «Запитай бібліотекаря», чату «Допомога Online», листування, дзвінків, індивідуальних консультацій.

На 01.11.2015 р. у Інституційному репозитарії опубліковано 2641 документ. За даними Webometrics електронний архів Житомирського національного агроекологічного університету у 2015 р. зайняв 36-е місце в Україні за міжнародним рейтингом репозитаріїв. Він став частиною загальної електронної бібліотеки та складовою інтегрованої

інформаційної системи університету. У структурі репозитарію визначено чотири постійно діючі фонди: «Інститути, факультети та підрозділи університету»; «Періодичні видання»; «Роботи аспірантів та докторантів»; «Роботи студентів». Переважну кількість матеріалів колекцій складають наукові статті, матеріали конференцій, автореферати дисертацій, монографії, навчальні посібники, підручники або їх розділи.

Репозитарії відкритого доступу стають обов'язковим елементом українських вищих навчальних закладів. Найчастіше саме бібліотеки ініціюють створення, а потім виконують функції адміністрування та інструктивно-методичного забезпечення інституційних репозитаріїв, пропагуючи переваги відкритого доступу до інтелектуальних продуктів науковців. На сучасному етапі інтеграції у світовий інформаційний простір Наукова бібліотека бере активну участь у підвищенні престижу і рейтингу Житомирського національного агроекологічного університету в цілому та кожного науковця зокрема.

### **Список використаних джерел**

1. Берлинская Декларация об открытом доступе к научному и гуманитарному знанию [Електронний ресурс] / Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. – Режим доступу: [http://openaccess.mpg.de/67987/BerlinDeclaration\\_rus.pdf](http://openaccess.mpg.de/67987/BerlinDeclaration_rus.pdf). – Перевірено: 15.11.2015.

2. Бруй О. Інституційний репозитарій: перші кроки / О. Бруй // Бібліотечний форум України. – 2006. – № 4. – С.14–17.

3. Ігнатюк М. В. Розвиток інституціонального репозитарію ЖНАЕУ як елементу регіональної системи бібліотечно-інформаційного обслуговування в області агроекології / М. В. Ігнатюк // Бюл. Нац. наук. с.-г. б-ки НААН. – 2014. – Вип. 2 : Матеріали Всеукр. наук. семінару «Інтегрований галузевий інформаційний ресурс: стан, проблеми, перспективи створення та забезпечення доступу». – С. 31–35.

4. Read the Budapest Open Access Initiative [Електронний ресурс] / Budapest Open Access Initiative. – Режим доступу : <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>. – Перевірено: 15.11.2015.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2015.

**Сталидзанс Л. Я.**

Научная библиотека

Житомирского национального агроэкологического университета

**Открытый доступ к интеллектуальным продуктам Житомирского национального агроэкологического университета**

В статье отображен опыт создания Институционального репозитория Житомирского национального агроэкологического университета. Раскрыта роль Научной библиотеки ЖНАЭУ в представлении интеллектуальных продуктов университета научному сообществу мира.

**Ключевые слова:** *открытый доступ, институциональный репозиторий ЖНАЭУ, электронный архив ЖНАЭУ, депозитор, высшее учебное заведение, научная библиотека.*

**Stalidzans L.**

Scientific Library,

Zhytomyr National Agroecological University

**Open access to intellectual products of Zhytomyr National Agroecological University**

In the article the experience of creating Institutional archives of Zhytomyr National Agroecological University is reflected. The role of Scientific library of ZNAEU in presentation of intellectual products of the university to the scientific association of the world is exposed.

**Keywords:** *open access, institutional archives of Zhytomyr National Agroecological University, electronic archives of ZNAEU, depositor, higher educational establishment, scientific library.*